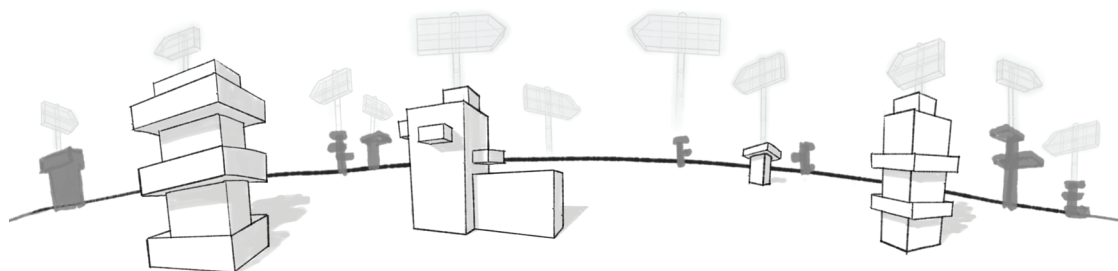

Onlineonderwijs ten tijde van Corona

Een Quick scan van de zorgen en behoeften van leerkrachten en docenten

Nicole Goedhart - Evelyn Vlasman - Christine Dedding

Totaal onverwacht moesten scholen als gevolg van de Corona pandemie omschakelen naar onlineonderwijs. De zichtbaarheid en urgentie van digitale ongelijkheid is daardoor snel toegenomen.

Digitale ongelijkheid is een complex probleem. Het gaat niet alleen over het bezitten van een laptop, maar bijvoorbeeld ook over toegang tot het internet en het beschikken over de juiste vaardigheden. Met behulp van een vragenlijst wilden we in kort tijdsbestek inzicht geven in de eerste ervaringen en zorgen van leerkrachten en docenten met onlineonderwijs, zodat beleid en interventies daarbij aan kunnen sluiten. Het onderzoek was beperkt tot leerkrachten en docenten van het basis- en voortgezet onderwijs.

In de periode 30 maart t/m 1 mei hebben 172 leerkrachten (50%) en 123 docenten (36%), en overig onderwijspersoneel (9%) zoals zorg coördinatoren en directeuren de vragenlijst ingevuld. Van 6% van de respondenten zijn deze gegevens onbekend. De respondenten hebben vragen beantwoord over digitaal bezit, vaardigheden en hun zorgen en behoeften, met de expliciete uitnodiging om in de open velden eigen thema's of voorbeelden in te brengen.

GEWENSTE OPLOSSINGEN

- > Voorzie alle leerlingen en docenten van een goedwerkende computer of laptop, goede internetverbinding & de juiste softwareprogramma's.
- > Zorg voor extra tijd en mogelijkheden om contact tussen school en (kwetsbare) leerlingen te verbeteren.
- > Optimaliseer samenwerking met externe partijen (zoals Centrum voor Jeugd en Gezin, Veilig thuis, maatschappelijk werk en Jeugdzorg, leerplicht) om de veiligheid van kinderen te waarborgen.
- > Ondersteun ouders met thuisbegeleiding van hun kinderen.
- > Voorzie in duidelijke informatie vanuit de overheid/gemeente (verwachting over onderwijs in de vakantie, hygiëne en veilige werkomstandigheden bij opengaan scholen, leerplicht van kinderen).
- > Zorg voor veilige en gebruiksvriendelijke online-onderwijsprogramma's voor scholen.
- > Ontwikkel trainingen en handvaten voor docenten.
- > Pas eisen onderwijscurriculum aan om stress bij leerlingen en leraren te verkleinen, leerachterstanden en verschillen te dichten en te werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.
- > Zorg voor extra mankracht en middelen voor scholen, in kader van overbelasting en personeels-tekorten, leerlingen beter individueel te kunnen begeleiden en hygiëne en veiligheid op scholen te kunnen waarborgen.

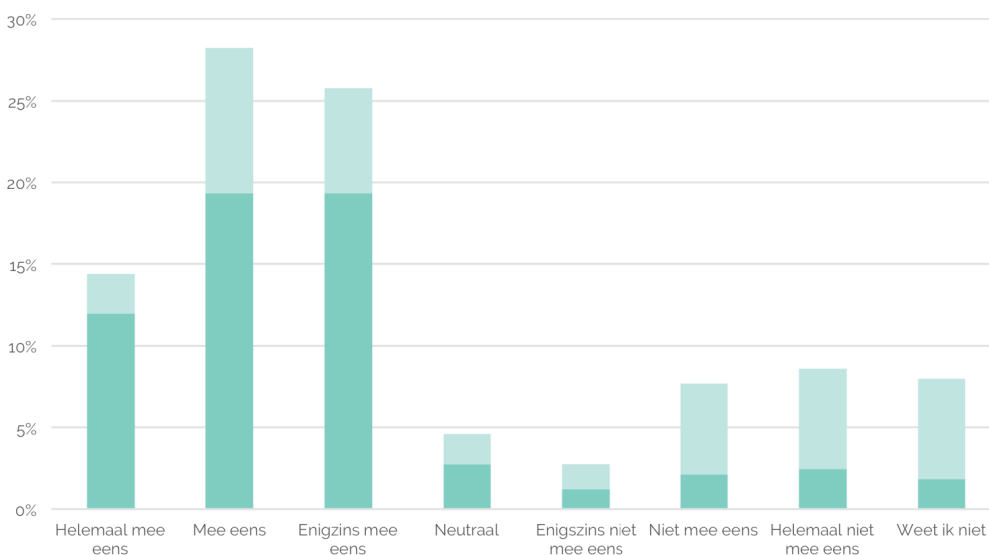
NIET ELKE LEERLING BESCHIKT OVER EEN EIGEN LAPTOP

Zowel in het basisonderwijs als in het middelbaar onderwijs beschikken niet alle leerlingen over een laptop of computer: "Doordat kansarme leerlingen

thuis al niet de beschikking hebben over een (eigen) apparaat, merkte ik dat scholen met WhatsApp gingen communiceren terwijl men met Google Classroom of MS TEAMS online-onderwijs kan verzorgen. Het was ingericht, stond klaar, maar men koos voor WhatsApp."

Van de respondenten geeft 80% aan dat school leerlingen heeft voorzien van een laptop of computer. Echter betekent dit niet dat alle leerlingen nu toegang hebben. Een docent schrijft: "Elke leerling zou nu een eigen computer moeten hebben. Maar de school waar ik les geef is een school waar de leerlingen geen eigen laptop hebben dus zitten ze op hun mobiel.". Een andere leerkracht geeft aan dat een op de drie leerlingen geen laptop of computer heeft: "Onze school heeft laptops uitgedeeld aan ouders die aangaven dit nodig te hebben, maar eigenlijk waren er veel meer leerlingen die een laptop nodig hadden.". Scholen die aangeven hun leerlingen niet te hebben kunnen voorzien van een laptop, geven ook vaker aan een tekort te hebben aan middelen om dit te kunnen doen ($r_s = .513, p < .01$).

Opvallend veel leerlingen moeten een laptop met gezinsleden delen (figuur 1). Volgens ruim 75% van de respondenten staat dit goed onlineonderwijs in de weg.

figuur 1

Stelling: Mijn leerlingen moeten hun laptop/tablet of computer delen met broertjes/zusjes.

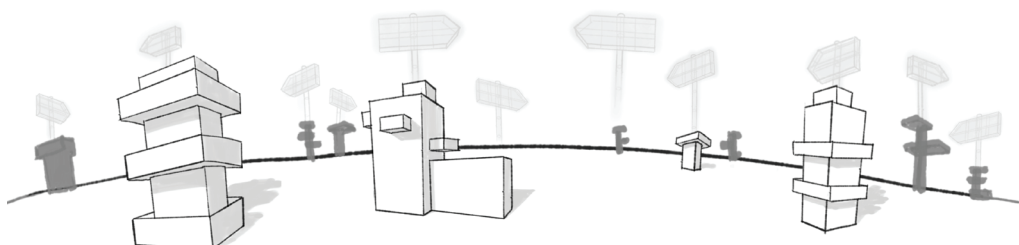
■ Basisonderwijs
■ Middelbaaronderwijs

Een docent benadrukt: "Als ik een klassengesprek plan om 11 uur, dan is het niet zeker of al mijn leerlingen op dat moment over een device kunnen beschikken. En door het delen van de computer leveren leerlingen werk in op allerlei momenten en ben ik van 7.30 tot 23.00 bezig met feedback geven."

SLECHTE INTERNETVERBINDING EN GEBREK AAN DE JUISTE PROGRAMMA'S

Een gebrekkige internetverbinding wordt doorgaans in één adem genoemd met het gebrek aan een laptop of computer. Docenten zoeken creatieve oplossingen om te zorgen dat leerlingen toch kunnen deelnemen, maar dit heeft gevolgen. Zo schrijft een docent: "Leerlingen hoeven bij ons de camera niet aan te zetten. Dat scheelt in snelheid van de verbinding." Maar daardoor mist zij het persoonlijk contact met de kinderen: "Ik spreek ze nu alleen, ik zie ze niet".

Ook geeft 16% van de respondenten aan dat niet alle leerlingen over de juiste programma's beschikken, een leerkracht: "Nu hebben ze [...] notabene een tablet van de school gekregen, maar waarop sommige programma's niet uitgevoerd kunnen worden omdat de software dat niet ondersteund!". Naast de juiste programma's geeft een enkele leerkracht aan dat ook een printer niet vanzelfsprekend is: "[...] dan stuur ik bijv. foto's van de werkbladen, maar dat vereist weer een printer en die hebben ze al helemaal niet".

OOK LEERKRACHTEN EN DOCENTEN BESCHIKKEN NIET ALTIJD OVER VOLDOENDE MIDDELEN

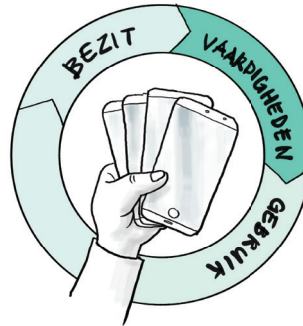
Van de respondenten is 16% het niet eens met de stelling dat ze zelf over voldoende middelen beschikken om digitaal onderwijs te kunnen geven: "Zou wel fijn zijn als ik zelf ook een laptop van de werkgever zou krijgen. Ik moet het nu doen met een oud afdankertje en kan zelf momenteel geen nieuwe kopen.". Daarnaast wordt ook een slechte internetverbinding door enkele respondenten genoemd: "Mijn eigen internet ligt er regelmatig uit, of ik heb onvoldoende bandbreedte."

Ook gebrek aan gebruiksvriendelijke en veilige programma's wordt genoemd: "Veel docenten worden verplicht software te gebruiken die zeer onhandig werkt en grote bandbreedte vraagt. Maak het voor docenten mogelijk om bijvoorbeeld zelf een keuze te maken hierin en geef ze ook budget ervoor zoals voor Bit.ly/RemoTrial. Om dit te gebruiken is veel minder gedoe en heeft geen installaties nodig om mee te beginnen.". Anderen wijzen op het privacy gevaar van sommige onlineprogramma's, zo vraagt een docent om "Het verschaffen van veilige middelen om met groepen tegelijk online contact te hebben. Dan hoeven we niet te werken met zoiets onveilig als Zoom."

GEBREK AAN OFFLINEMATERIALEN

Onlineonderwijs vraagt niet alleen om digitale middelen, maar ook om andere materialen, zoals boeken, verf en stiften. Dit is niet vanzelfsprekend in ieder gezin aanwezig (Figuur 2) en stelt met name scholen met een hoog percentage achterstandsleerlingen voor extra uitdagingen: "Wij passen ons lesprogramma aan zodat leerlingen overal aan mee kunnen doen, de meerderheid

van onze leerling heeft weinig geld thuis.". Dit gebrek vereist extra creativiteit: "Omdat ik uitga van beperkte mogelijkheden thuis, kan ik mijn opdrachten niet vormgeven zoals ik dat zou willen. Hebben alle leerlingen verf en wattenstaafjes om mee te schilderen?". Ook schrijft een leraar uit het nieuwkomersonderwijs dat de leerlingen niet over Nederlandstalige leesboeken beschikken.

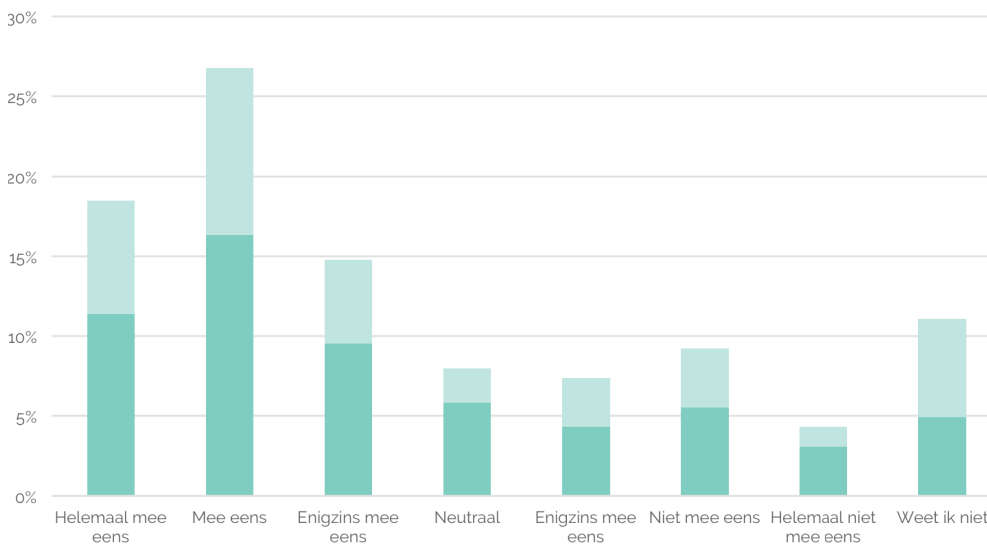

GEBREK AAN DIGITALE VAARDIGHEDEN

Één op de drie respondenten geeft aan dat leerlingen over onvoldoende digitale vaardigheden beschikken om onlineonderwijs te volgen. Daarbij is

geen significant ($p > .05$) verschil tussen basis- en middelbaaronderwijs. Het gebrek aan digitale vaardigheden leidt tot verbazing voornamelijk in het middelbaaronderwijs, zo stelt een docent: "Wij gaan ervan uit dat leerlingen over basisvaardigheden beschikken, helaas blijkt iets simpels als een document opslaan al erg ingewikkeld.". Een andere docent vult aan "Ik merk steeds meer dat leerlingen digibeet zijn, terwijl zij op een school [HAVO/VWO] zitten waar alleen maar met laptops gewerkt wordt."

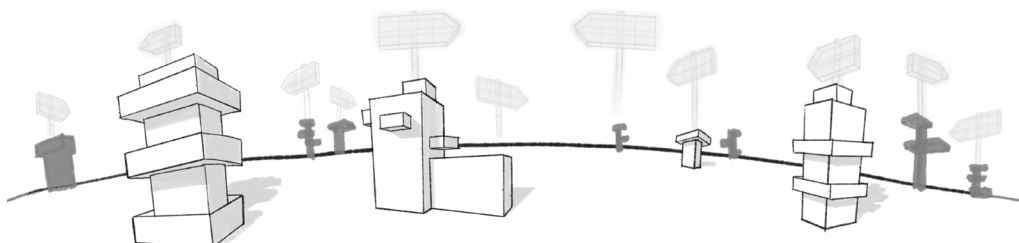
Dit gebrek aan digitale vaardigheden heeft negatieve gevolgen voor de motivatie, een docent: "Ze kunnen een bestand soms niet eens uploaden of versturen. Het is lastig om deze dingen uit te leggen als je ze niet samen met de leerling hebt kunnen oefenen. Hierdoor haken er een heleboel

figuur 2

Stelling: Al mijn leerlingen hebben voldoende offlinematerialen (papier, pen, knutselspullen, sportmaterialen) om thuisonderwijs te volgen.

■ Basisonderwijs
■ Middelbaaronderwijs

leerlingen af". Veel scholen, voornamelijk basisscholen, geven extra hulp aan leerlingen met beperkte vaardigheden (Figuur 3). Echter is dit voor leerkrachten en docenten niet eenvoudig: "Ik werk met leerlingen uit het VMBO-BK, veel van hen beschikken niet over de juiste digitale vaardigheden. In een fysieke les kan je deze leerlingen nog helpen, maar vanachter een scherm wordt dit erg lastig."

OOK LEERKRACHTEN EN DOCENTEN MISSEN SOMS VAARDIGHEDEN

Leerkrachten en docenten geven aan moeite te hebben met het bieden van kwalitatief goed onlineonderwijs, een docent: "Mijn vaardigheden zijn 'normaal' maar ik moet me nu wel voor het eerst bekwamen in Microsoft Teams en dat is lastig en dit online lesgeven is zwaar.". Een leerkracht wijkt daarom uit naar WhatsApp: "Ik ben er niet zo handig in YouTube filmpjes e.d. Ik maak instructie filmpjes met mijn telefoon en plaats ze in de groepsapp. Werkt prettig voor beide partijen.". Het verschil in digitale vaardigheden tussen leerkrachten en docenten wordt meermaals gerelateerd aan verschillen in kwaliteit van onderwijs: "Het onderwijs is op dit moment nog meer leerkrachtafhankelijk dan normaal. Ik ben redelijk ICT vaardig maar collega's die dat minder zijn kunnen onze leerlingen (achterstandswijk) moeilijker steunen."

BELANGRIJKSTE GEVOLGEN EN ZORGEN VAN LEERKRACHTEN EN DOCENTEN

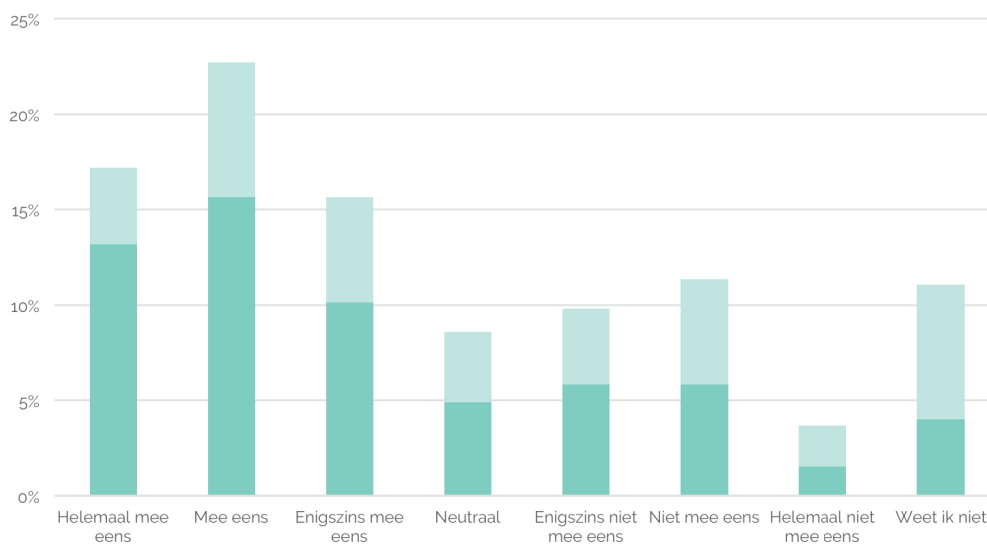

Figuur 4 laat zien waar leerkrachten en docenten zich voornamelijk zorgen over maken. Ruim 20% van de respondenten maakte gebruik van de optie 'anders', waarbij impact op de sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen het meest genoemd is. We lichten hieronder de belangrijkste zorgen toe.

Onvoldoende begeleiding thuis

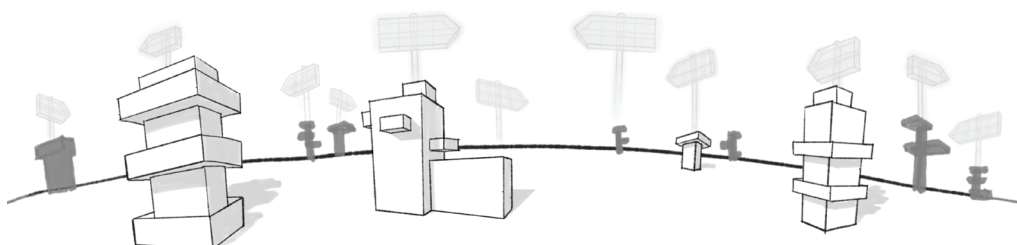
Er worden grote zorgen geuit over verschillen in de mate waarin ouders hun kind begeleiden. Een leerkracht beschrijft het als een stapeling van achterstanden: "Met name om de leerlingen uit een zwak sociaal gezin, zij hebben al vaker een leerachterstand, krijgen thuis niet de juiste begeleiding en wij kunnen hen minder goed bereiken. Deze stapeling van problemen vind ik heel zorgelijk.". Ook het Nederlands taalniveau van de ouders wordt genoemd: "Ouders die de Nederlandse taal niet beheersen kunnen hun kinderen niet begeleiden.", aldus een leerkracht.

Naast competenties speelt de beschikbare tijd van ouders een rol, een leerkracht: "Daarnaast ontstaat er een groter verschil in niveau door het verschil in tijd dat ouders hebben/vrij kunnen maken voor hun kind.". Een andere leerkracht benadrukt voornamelijk de andere (maatschappelijke) taken van de ouders: "Voor sommige

figuur 3

Stelling: Als school bieden we extra hulp aan leerlingen met beperkte digitale vaardigheden

leerlingen is het oplopen van een achterstand in deze situatie onvermijdelijk vanwege de onmacht van ouders om hun kinderen thuisonderwijs te bieden vanwege hun eigen maatschappelijke verplichtingen.”.

Gebrek aan individuele begeleiding, differentiatie en voortgang

Het gemis aan individuele begeleiding aan zorgleerlingen baart zorgen. Wat in een fysieke klas wel kan, lukt niet online, aldus een docent: *“In een fysieke les kan je deze leerlingen [leerlingen met een achterstand] nog helpen, maar vanachter een scherm wordt dit erg lastig.”* Een andere leerkracht stelt dat onlineonderwijs ontoereikend is om leerlingen nieuwe stof bij te brengen: *“Voor vakken waarin het draait om abstracte begripsvorming is video-onderwijs veel te beperkt. In groepen waarin de intelligentieniveaus ver uiteen liggen, wordt de groep gesplitst bij de instructie: dit kost veel extra tijd. Het is een illusie om te verwachten dat meer dan 25% van de nog resterende onderwijsdoelen van dit schooljaar, digitaal kunnen worden aangeboden.”*

Het gebrek aan controle van de voortgang van de leerlingen vormt een uitdaging. Een docent schrijft: *“Digitaal onderwijs is zwaar. Ik mis het normale contact met leerlingen enorm. Ik mis ook de lichaamstaal waaraan ik kan zien of ze opletten of de uitleg snappen.”* Ook het gebrek aan controle op het gemaakte werk baart zorgen: *“Ik heb nog niet bedacht hoe ik leerlingen kan laten bewijzen dat zij de stof beheersen, zonder dat dat bewijs mede door ouders/familie/vrienden gemaakt kan zijn.”*

Sociaal-emotionele gevolgen voor leerlingen

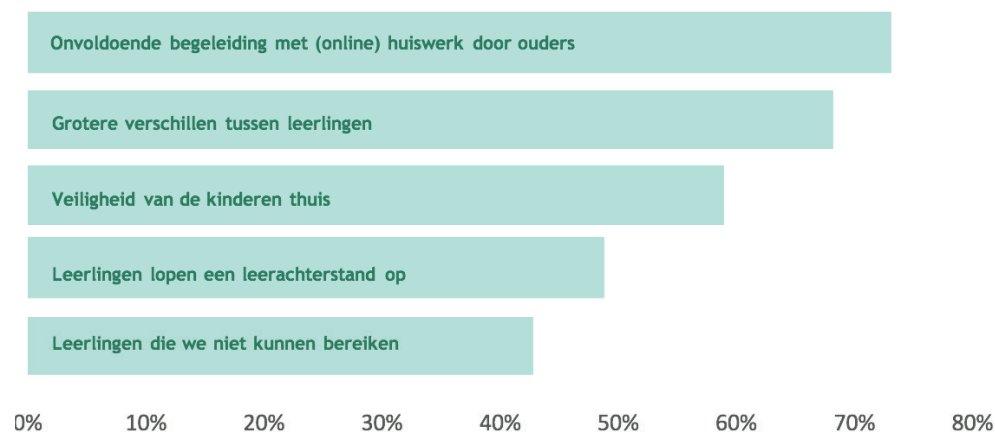
Er worden zorgen geuit over gebrek aan persoonlijk contact en groepsinteractie: *“[...] lesgeven, leren en schoolse activiteiten zijn naar mijn idee een sociale activiteit waar direct contact en interactie echt nodig is,*

zeker in brugklassen en zeker in het VMBO. We bereiden ze voor op de maatschappij niet op contact met of via een beeldscherm.” Een andere docent: *“[...] veel belangrijke sociale vaardigheden die je juist op school leert komen niet aan bod doordat de groepsdynamiek ontbreekt.”* Een leerkracht uit het speciaal onderwijs benadrukt het belang van structuur voor welbevinden: *“het ritme waar onze leerlingen zo bij gebaat zijn.”*

Sommige respondenten leggen het verband met stress, depressie en eenzaamheid, een docent: *“Ze missen de vreugde van de sociale interactie. Kinderen worden te snel serieus zo.”* Een andere docent wijst op: *“Sociale aspecten en grote en kleine trauma's die kinderen oplopen (door niet naar buiten te kunnen, ouders/grootouder ziek/dood, ouders zonder werk, veel stress thuis, ouders boos etc..).”* Een andere docent geeft als voorbeeld: *“Ik heb een leerling die depressief is. Van haar moeder moet ze thuisblijven 'want anders wordt ze ziek'. Ik denk dat zij het huis uit moet, zodat haar depressieve klachten kunnen verminderen.”*

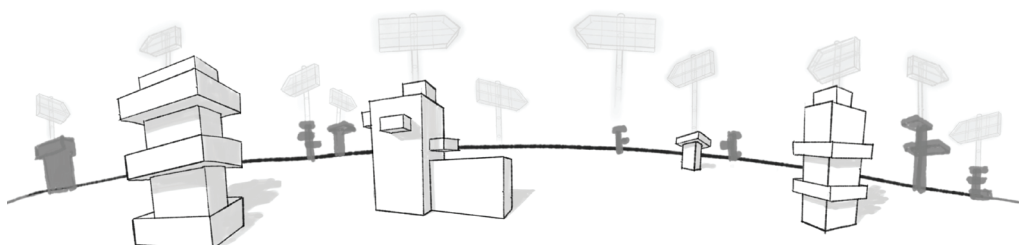
Spanningen en gebrek aan veiligheid thuis

De thuissituatie van sommige leerlingen baart zorgen, een leerkracht: *“Er zijn veel zorgen en die maken dat het zwaar is [voor de docent]. Hoe gaat het met de kwetsbare kinderen, met gezinnen die onder spanning staan?”* Een ander schrijft: *“Mijn zorg zit hem met name bij de gezinnen. Kleine kamers/huizen, grote gezinnen, spanningen rondom asielprocedures/missen familie en vrienden/klein netwerk van mensen om hen heen, ouders die geen Nederlands spreken.”* In enkele gevallen wordt expliciet gerefereerd aan veiligheid: *“Vooral ook de veiligheid van kinderen. Het is heel erg eng”*. Sommige respondenten treffen extra maatregelen om zicht op de veiligheid van leerlingen te houden, zoals: *“Elke dag blijven bellen om te kijken of de situatie thuis goed is en alert zijn op onveilige situaties.”*

figuur 4

Vraag: Waar maak je je vooral zorgen over nu al het onderwijs online wordt gegeven door de coronacrisis? (%; top 5, meerdere antwoorden mogelijk (n=1278))

Positieve kant van onlineonderwijs

Enkele respondenten maken zich echter geen zorgen, zij schrijven dat onlineonderwijs ook positief kan zijn, een docent: *"Mijn leerlingen redden zich goed."* De ene leerling kan beter omgaan met de nieuwe situatie dan de ander en sommige leerlingen hebben zelfs baat bij de situatie, aldus een docent: *"[...] ik vind het een onterechte oorzaak-gevolgredenering dat het digitaal onderwijs de kansenongelijkheid vergroot. Ik zie aan de andere kant namelijk juist leerlingen die veel profijt hebben van deze manier van werken. Veel leerlingen vertellen mij ook dat ze de autonomie prettig vinden."* Ook leren leerlingen andere vaardigheden, aldus een leerkracht.

Grote belasting voor leerkrachten en docenten

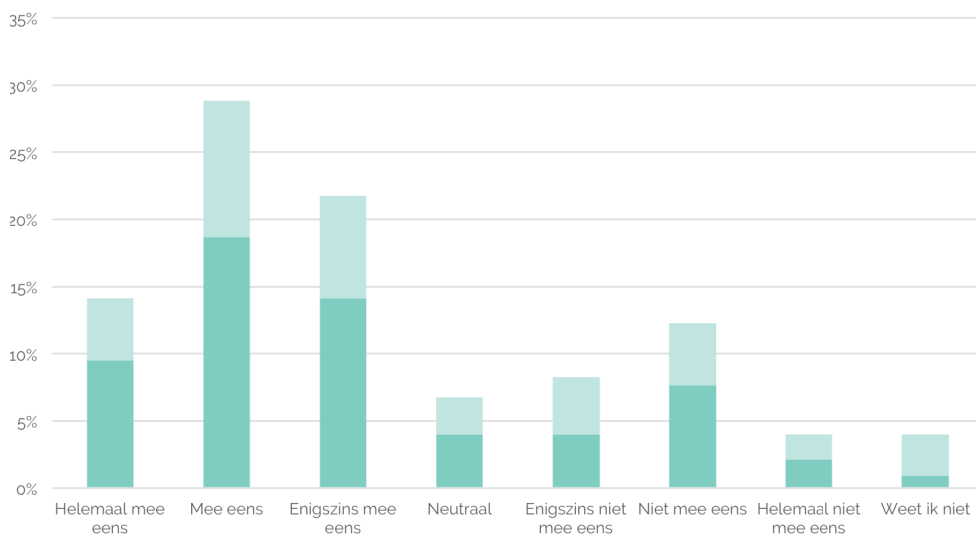
Het organiseren en bieden van onlineonderwijs vergt een grote tijdsinvestering: *"Wij merken dat het best veel werk is om het onderwijs digitaal te organiseren, veel methodes zijn daar toch niet op ingesteld en instructies geven is lastig."* Een groot deel van de leerkrachten en docenten geven aan dat leerlingen vragen stellen aan school over het gebruik van digitale middelen (Figuur 5), een leerkracht: *"Kost wel heel veel energie en je moet het geduld op kunnen brengen om meerdere malen stap voor stap door te nemen wat er moet gebeuren op digitaal gebied. Soms moet dit dagelijks."* Daarbij is het extra lastig dat niet alle leerlingen over dezelfde devices beschikken: *"Het gebruik van de verschillende programma's (Basispoort, Gynzy, Social Schools, Teams, etc.) op verschillende soorten devices (Chromebook, pc, tablet, MacBook, etc.) maakt het heel lastig om iedereen op dezelfde manier te kunnen laten werken."* Ook gaat er veel tijd zitten in het bereiken van leerlingen. Meerdere respondenten schrijven daardoor continu online te moeten zijn.

Ook de eigen thuissituatie speelt een rol, een docent: *"Met drie kleine kinderen thuis is het erg moeilijk om online lessen te verzorgen. Burn-out staat op de loer!"*. Meerdere respondenten geven aan dit niet lang vol te houden: *"Ik hou het enkele maanden vol, dan word ik gek."* en *"Het is echt zwaarder en zorgt voor grotere werkdruk. Ik denk niet dat ik dat op deze manier nog enkele maanden volhoud."* Een docent wijst op mogelijke lange termijn consequenties: *"[...] Ik verwacht dat er straks een toename komt in het ziekteverzuim omdat we geen tijd krijgen om echt bij te komen en de werkdruk straks weer hoger wordt zonder dat er iets tegenover komt te staan. Daar zou de overheid vast over na moeten denken."*

Tot Slot

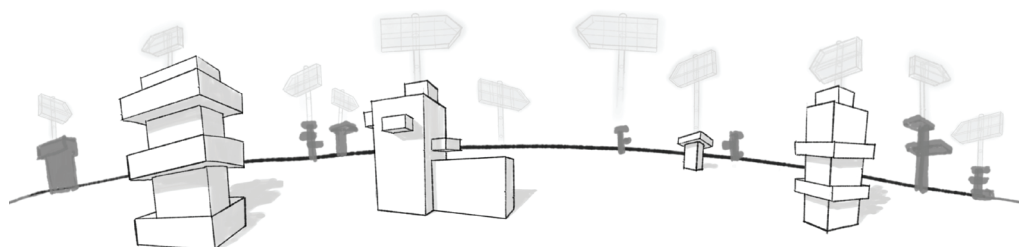
Deze tussentijdse analyse geeft een beeld van de eerste weken onlineonderwijs, er is vooral ingezoomd op de uitdagingen en de zorgen van leerkrachten en docenten voor de korte en lange termijn. Het gebrek aan middelen, vaardigheden, beperkte begeleidingsmogelijkheden vanuit ouders en docenten baart leerkrachten en docenten zorgen.

Verschillende steden, zoals Amsterdam en Den Haag, hebben leerlingen voorzien van laptops en er zijn door bedrijven gratis Routers beschikbaar gesteld. Er zijn echter grote landelijke verschillen en niet iedereen is bereikt. Ook geven leerkrachten en docenten aan zelf niet altijd over adequate middelen te beschikken. De scholen die laptops hebben uitgeleend en het beschikbaar gestelde internet zijn van tijdelijk aard. Als straks het onderwijs (deels) zijn reguliere vorm weer aanneemt zullen leerlingen de laptops en het internet ook nodig hebben om hun huiswerk te maken en zich (digitaal) te ontwikkelen (1).

figuur 5:
Stelling: Mijn leerlingen stellen vragen aan school over het gebruik van de laptop/tablet/computer

■ Basisonderwijs
■ Middelbaaronderwijs

Deze vragenlijst laat ook zien dat digitale vaardigheden van kinderen vaak worden overschat. Docenten zijn verrast dat leerlingen niet altijd over genoeg vaardigheden beschikken om onlineonderwijs te volgen, waaronder ook leerlingen op HAVO of VWO. Leerlingen gebruiken dagelijks digitale technologie, maar dat maakt ze nog niet digitaal vaardig. Deze bevinding is niet nieuw. De Monitor Jeugd en Media 2017 van Kennisnet laat zien dat leerlingen tussen de 10 en 18 jaar vaak moeite hebben om op internet te zoeken en dat de verschillen tussen VWO- en VMBO-leerlingen minimaal zijn (2). Dit onderstreept het belang van het opnemen van 21e eeuwse (digitale) vaardigheden in het onderwijscurriculum (3).

Niet alle ouders kunnen hun kinderen assisteren bij het omgaan met apparatuur en software, terwijl kinderen tot 12-jarige leeftijd digitale vaardigheden hoofdzakelijk thuis blijken te ontwikkelen (2). Het gebrek aan begeleiding kan zorgen dat sommige kinderen al op jonge leeftijd

(digitaal) achterop raken. Uit voorgaand onderzoek weten we dat gevoelens van schaamte ouders tegen kan houden om problemen publiekelijk te delen met leerkrachten of docenten. Echter weten we ook dat ouders de begeleiding van hun kinderen enorm belangrijk vinden en tevens een drive is om zelf meer digitale vaardigheden te ontwikkelen (1,4).

Er zijn vele oplossingsrichtingen benoemd door de leerkrachten en docenten. Om deze kansen te benutten is er een brede coalitie nodig zoals de Nationale Alliantie Digitaal Samenleven voor staat, waarin overheid, gemeentes, instanties, bedrijfsleven, scholen en burgers samenwerken. Alleen laptops aanbieden is niet voldoende. De door leerkrachten en docenten ervaren beperkingen relateren aan motivatie en kwaliteit van onderwijs en accumuleren voor een deel van de leerlingen, ook op bestaande vormen van ongelijkheid (cf 5,6)

Referenties

1. Dedding, Goedhart & Kattouw (2017). Digitale ongelijkheid – een participatieve verkenning in Amsterdam. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
2. Kennisnet (2017). Monitor Jeugd en Media 2017. Zoete meer: Kennisnet.
3. Curriculum.nu (z.j.). Voorstellen voor een herzien curriculum. Geraadpleegd op 4 mei 2019. Van: <https://www.curriculum.nu/voorstellen/>
4. Goedhart, N. S., Broerse, J. E., Kattouw, R., & Dedding, C. (2019). 'Just having a computer doesn't make sense': The digital divide from the perspective of mothers with a low socio-economic position. *New media & society*, 21(11-12), 2347-2365.
5. Helsper, E. J. (2012). A corresponding fields model for the links between social and digital exclusion. *Communication theory*, 22(4), 403-426.
6. Helsper, E. J., & Van Deursen, A. J. (2017). Do the rich get digitally richer? Quantity and quality of support for digital engagement. *Information, Communication & Society*, 20(5), 700-714.

Dit onderzoek maakt onderdeel uit van een grotere studie naar digitale inclusie van het Amsterdam UMC en de VU en wordt gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties. Respondenten zijn geworven door alle scholen in de regio Amsterdam rechtstreeks aan te schrijven. Daarnaast is gebruik gemaakt van persoonlijke netwerken en sneeuwbal methode om ook scholen buiten de regio Amsterdam te bereiken. Resultaten zijn dus mogelijk niet representatief voor heel Nederland. Komende periode wordt de analyse verdiept en aangevuld met interviews. Voor meer informatie kunt u terecht bij Nicole Goedhart (n.s.goedhart@vu.nl).

Met dank aan alle docenten en leerkrachten die in alle drukte de tijd hebben genomen om de vragenlijst in te vullen!

Colofon

<i>Auteurs</i>	Nicole Goedhart, MSc Athena Instituut, Vrije Universiteit Amsterdam Evelyn Vlasman, MSc Metamedica, AmsterdamUMC, locatie VUMC Christine Dedding, Assoc. Prof. Metamedica, AmsterdamUMC, locatie VUMC
<i>Vormgeving</i>	Anna Kröger
<i>Visuele vertaling</i>	Jochem Galama

